

İDARE MERKEZİ
ANKARA, İstanbul Caddesi
Maarif Eminliği yanında

İSTANBUL BÜROSU
İstanbul, Ankara Caddesi
No — 87

HAYAT

Fiatı her yerde 15 kuruş
seneligi, posta ile 7,5 Türk Lirası
(Ecnebi Memlekettlere 7,5 Dollar)

Abona ve ilan için İstanbul
bürosuna müracaat edilir
Yazı işlerinin mercii Ankara
merkezidir

Hayata, dalma hayata.. Dünyaya daha çok hayat katalım!

— NIETZSCHE —

Cilt: V

Ankara, 7 Şubat, 1929

Sayı: 115

İktisadî tarih

XVII NCİ ASIRDA

İzmir'in İktisadî Ehemmiyeti

I

İzmir, on yedinci asır başlarından beri, Anadolu ticaretinin en mühim merkezi ve Anadolunun büyük şehirlerinden biri idi. Merkezî mevkii, bir çok mahsuldar vadilerin ihracat merkezi olması, limanının ehemmiyeti, ona bu hususta müstesna bir mevki temin ediyordu; lâkin bu asrın başlarında onun tüccarî ehemmiyeti, biraz daha sonra kazanacağı ehemmiyete nazaran, oldukça geriye. İzmir o sıralarda yalnız Anadolu mahsulâtı için bir pazar hükmünde idi. Halbuki daha sonraları İzmir'e asıl ehemmiyet veren, onu zenginleştiren, İran malları için bir pazar olmasıydı. İlk zamanlarda bu vazifeyi «Halep» görüyordu, yavaş yavaş İzmir onun yerine kaim oldu. Avrupa müellifleri bu hususta en büyük amil olarak, Avrupalı tacirlerin İzmirde fevkalâde suhulet gördüklerini, her türlü taziyekten azade olarak yaşadıklarını, kendi kendilerine hiç bir tehlikeye maruz kalmaksızın şehir etrafındaki güzel sahalarda gezüp eylenebildiklerini kaydediyorlar. Avrupalılar bu serbestiyi yalnız İzmirde ve İstanbulda bulabiliyorlardı. İzmir'in inkişaf ve refahını ara sıra sekteye uğratan en büyük amil, zelzelelerdi. Her sene bazan hafif bazan şiddetli zelzeleler oluyordu. Şehir müteaddit defalar yıkılmış, sonra

tekrar tamir olunmuş, yapılmıştı. Evler alçaktı; inşaatta taş değil kereste ve kerpiç kullanılıyordu; İzmir'in ticareti mütemadî surette arttığı halde, nüfusun azalmasına en büyük sebep, bu zelzelelerdi. 1650 ye doğru şehrin nüfusu 90,000 kadar tahmin olunduğu halde 1675 de ancak 60,000 nüfusu vardı. 1675 de İzmir o zamana kadar gördüğü zelzelelerin en müdhîşine uğradı; ve şehir hemen tamamiyle harap oldu. Mamafî bu harabeler üstünde İzmir şehri yeniden ve süratla kuruldu, bu defa binalar eskisinden daha muntazam ve zelzeleye karşı daha mukavemetli olarak inşa edilmişti. 1715te İzmir'i gören seyyah «Lucas» evlerin temellerinden itibaren on onbeş kadem kadar taştan, ve yukarılarının araları kerpiçle doldurulmuş tahtadan yapıldığını ve bu cins binaların zelzeleye daha fazla mukavim olduğunu kaydediyor. 1700 de şehrin nüfusu takriben otuz bine inmişti; fakat 1715 te bu miktarın birdenbire yüzbine fırladığını görüyoruz. Ecnebi seyyahların muhtelif tarihlerde İzmir'in nüfusu ve oradaki muhtelif unsurların miktarı hakkında verdikleri malûmat bervechi atidir:

1640 ta «Tavernier»	Türk	60,000
	Rum	15,000
	Eermenî	8,000
	Yahudi	6,000
	veya	7,000

1654 te «d'Avrieuz»	Türk	60,000
	Yahudi	6,000
	veya	7,000
	Diğer unsurlar	20,000
1675 te «Spon»	Türk	30,000
	Rum	9-10,000
	Yahudi	15,000
1702 de «Tournefort»	Türk	18,000
	Rum	10,000
	Yahudi	18,000
	Eermenî	200
1715 te «Lucas»	Fransız	200
	Türk	70,000
	Rum	20,000
	Ermeni	8,000

Şehrin en güzel caddesi, sahil boyunca uzanan firenk mahallesiydi. Frenk tacirleri bütün liman boyunca uzayan toprakları uzun zaman için kiralamışlar oralara istedikleri gibi güzel binalar yaptırmışlardı. Evlerin cepheleri şehre karşıydı; fakat ayrıca arkadan da kapıları vardı. Gece-leri gemilerden buralara eşya kaçırırlar ve böylece gümrük resminden kurtulmak mümkün olurdu. Evlerin bu arka kapıları önünde gayri muntazam rıhtımlar da vardı ki, bizzat ev sahipleri tarafından yaptırılırdı. Frenk mahallesinde Türklere hiç tesadüf edilmediğini, sokakta Fransızların, İtalyanların, İngilizlerin, Hollandalıların lisanları duyulduğunu, meyhanelerin gece gündüz açık olduğunu, oralarda sabahlara kadar eyleneüp Firenk

Türk, Rum dansları yapıldığını seyyah «Turnefort» anlatıyor.

Frenk mahallesinin bir mün-tehasında diğer bir liman vardı ki, eski bir kale burayı müdafaa ediyordu; burada yalnız Türk devletine ait gemiler bulunuyordu. İhmal ve teseyyüp sebebiyle burası yavaş yavaş kumla dolmakta idi. İzmir limanı derin olduğu cihetle, frenk gemileri rıhtımlara kadar gelip yanaşıyorlardı. Tahmil ve tahliye işleri bu suretle çok kolaylaşıyordu. 1650 tarihine kadar İzmir limanını müdafaa için hiç bir istihkâmı mevcût değidi. Yalnız bu tarihte Türkiye ile Vendik arasında ki harp sebebiyle limanın methaline bir kale yapıldı. Bundan sonra, İngiliz ve Holanda ticaret gemilerini korsanlardan muhafaza için onlarla beraber gelen İngiliz ve Holanda harp gemileri limana girmiyerek körfezde demirlemeğe mecbur kaldılar.

1620 de İzmirde Fransızlar kemmiyet itibariyle diğer ecne-bilerden fazla idiler; Fakat onlar kadar büyük tücarî faaliyet göstermiyorlardı. Daha sonraları Fransızların sayısı azaldı; fakat tücarî mevkileri daha kuvvetlendi: Hollandalılar ve İngilizlerle muvaffakiyetle rekabete muktedir oldular.

1702 de İzmirde yerleşmiş belli başlı otuz Fransız on sekiz Hollandalı tacir vardı; İngilizlerin sayısı Fransızlar kadar olmakla beraber büyük iş yapıyorlardı. Fransızların İzmirde ki tücarî mevkileri gittikçe kuvvetleniyordu.

1685-1719 seneleri arasında Marsilyadan 313 Fransız taciri gelip burada yerleşti.

1671 den 1714 senesine kadar Fransızların burada yaptıkları mübayaat yekûnu 90 milyon liraya balığ olmuştı. Halbuki o senelerde bütün Suriye limanlarında yapılan mübayaat yekûnu bu kadar tutmıyordu, yalnız Kahiredeki mübayaat miktarı buna tekabül edebiliyordu.

**Dr. Prof. KÖPRÜLÜZADE
MEHMET FUAT**

Bir Arzu..

Nahit Sirri B. E. ye

«Les nouvelles Littéraires» in 19 kânunusani nüshasında «Fransada kadın edebiyatı»nın muasır ruh ve temayülleri hakkında Jean Larnak imzasile yazılmış bir bendi mukavemet edilemez bir gıpta ile okuduktan sonra bilaihtiyar sizi hatırladım. Teslim edersiniz ki edebiyatımızı sizin gibi mütemadî bir alâka ve ihtirasla takip edebilecek müneverler pek azdır. Gene teslim edersiniz ki edebiyatın benim gibi profanları pek çoktur. Arzettiğim bendi belki okumuşsunuzdur. Karilerimi gıpta ettiğim şeye yabancı bırakmamak için Jean Larnak'ın muasır Fransız kadın edebiyatı hakkındaki irşatçı tahlillerini hülâsa edeceğim:

Bu günkü kadın ediplerimizde olduğu gibi Madam de Staël ve George Sand'ın muasırları olan kadın edeplerinde de açılmak, yani sırlarını faşetmek temayülü ve erkekle çocuğu tecessüm ettirememek iktidarsızlığı görülür. Yalnız bugünkülerdeki aşırı tabiat aşkını George Sand'ların muasırları olan kadın ediplerde göremeyiz. Bunların eserlerinde vakıa tabiat manzaralarının tasvirleri ve hatta Rousseau'nun tesirile mukaddes ve aziz tabiatın medih türkülleri vardı. Fakat bunlardan hiçbiri bugünküler gibi toprağa bu derecede ihtiras, bu derecede şehvet ve iptilâ ile dalmamışlardı. 1830 roman'izmi kadınların kalplerini azat etmişti; 1900 romantizmi de hasselerini fazat etti. Bugünkü kadın edipleri için herşey onların beş duyguları önünde bir avdır.

Erkek, erişilmez ve azçok mücerret bir ideale doğru yükselmeğe bakarken, tabiata daha yakın olan kadın, pek lüzumlu bir yoldaşı olan erkeğin yanında katlandığı mihnetlere bir tesselli olur ümidile tabiata teveccüh ediyor. Bu hissin tesiri altında tabiatla başbaşa kalmak istiyor ve onun her ot ve böceğine gönülden hayran oluyor. Bugünkü kadın romancıların bütün kadın kahramanları, «göklere üzerinde dinleten derin kalpli tabiata» duygularının olanca şehvetile vurgundurlar. Çayırırlara serilip uzanmak, deniz ve ırmakların sularında çırpınmak, çiçekleri

koklamak, yemişleri okşayarak iftirasla yemek en sıcak zevkidir.

Mme de Noailles' in :

«Ben artık kâinatı tatan ve içen bir sevdalı ağızdan başka bir şey olmak istemiyorum.» sözü bugünkü Fransız kadın ediplerindeki yabanı duyu iptilasına en sadık bir tercümandır.

Hayatın adiliklerinden, kalbin sızılarından, senelerin getirdiği inkisarlardan, ölümden kaçmak için bir vasıta olan bu tabiata dalış, muasır Fransız kadın ediplerinde umumî bir temayüldür. Bunları böcek, çiçek, ot ve yemişlere koşturan aynı kaçmak arzusudur. Gene bu arzudur ki kimini isyana, kimini fizik ve sefahate boylatmıştır.

Bu kadınlar havas ve kalplerinden aşırı taleplerde bulunmak iptilasındadırlar. Bunun için bütün itirafları hüznle dağlıdır. İstiyorlar ki bir duyma ve titreme makinası olsunlar. İstiyorlar ki dünya bir duyu mahşerine dönsün. İstiyorlar ki anlamak yerine duymak kaim olsun; yahut hiç olmazsa duymak anlamaktan fazla olsun. Bunlardan birini dinleyelim :

“ Erkeğin hendesi kafası kadın deryasının gizli, anlaşılmamış, mehip anaforlarını hiç bir zaman teslim ve kabul etmeyecektir. Onlar hep aklı hikmet ararlar. Deniz dalgalarından hiç böyle şey ister mi? ”

Muharririn kadın üslûbu hakkındaki fikirlerle kadın edebiyatının teceddut etmemezliği ve hasselerinden ötesine geçemeyeceği hakkındaki hukûmleri beni alâkadar etmez. Burada enteresan olan cihet bugünkü Fransız kadın edebiyatının hakim ruh ve temayülünün fikir adamlarına lâzım olacak bir şekilde tanıtılmasıdır. On beş yirmi seneden beri Türk kadın edebiyatı ihmal edilecek gibi değildir. Bunların eserleri çıktıkça tek tek tenkit edilmişlerdir. Fakat temayül ve simalarının toptan teşrih olduğunu hiç hatırlamıyorum. Acaba Nahit Sirri B. E. bu noktadan bizi tenvir etmek istemezler mi?

MUSTAFA ŞEKİP